

08.11.2021

POL-2021-124258

Eduskunnan hallintovaliokunta

Valtioneuvoston selonteko sisäisestä turvallisuudesta (VNS 4/2021 vp)

Eduskunnan hallintovaliokunta on pyytänyt Poliisiammattikorkeakoululta asiantuntijalausuntoa ja asiantuntijaa kuultavaksi valiokunnan kokouksessa 9.11.2021. Poliisiammattikorkeakoulu esittää kunnioittavasti lausuntonaan seuraavaa.

Eduskunnan kirjelmässä (EK 8/2017 vp) eduskunta on edellyttänyt, että hallitus antaa eduskunnalle vuoden 2021 loppuun mennessä uuden kokonaisvaltaisen sisäisen turvallisuuden selonteon sisäisen turvallisuuden tilannekuvasta, uhkista ja tilasta, kansalaisten turvallisuuden tunteesta, sisäisen turvallisuuden viranomaisten suorituskyvystä ja toiminnan tuloksellisuudesta, toimintojen kehittämistarpeista ja haasteista sekä eri tehtävien asianmukaisen hoitamisen edellyttämistä kehittämistoimenpiteistä ja tehtäväperusteisesti pidemmän tähtäimen taloudellisista ja muista resurssitarpeista.

Valtioneuvoston selonteko sisäisestä turvallisuudesta (VNS 4/2021 vp) tarkastelee sisäistä turvallisuutta vuoteen 2030 saakka ja sen päämääränä on kaikkien turvallisuus. Selonteko painottaa arjen turvallisuutta, toimintaympäristön muutoksia ja vakavia häiriöitä. Se sisältää myös suuntaviivoja ja toimenpiteitä, joiden avulla Suomi voisi säilyä maailman turvallisimpana maana kuluvalle vuosikymmenellä.

Arjen turvallisuus kuuluu kaikille

Selonteon luvussa 3 käsitellään runsaasti erilaisia arjen turvallisuuden kysymyksiä.

Kohdassa 3.1.11 käsitellään väestön turvallisuusviranomaisia kohtaan tuntemaa luottamusta. Selonteossa esitettyyn voidaan lisätä, että luottamus perustuu usein esimerkiksi mediasta saatuun mielikuvaan. Tässäkin saattaa olla eroja eri ryhmien kesken sen suhteen, että onko henkilöllä ollut viime aikoina asiointikokemus viranomaisen kanssa vai ei, ja onko asiointikokemus ollut myönteinen vai kielteinen.

Kohdassa 3.3.11 käsitellään erilaisiin vähemmistöihin kohdistuvia viharikoksia. Selonteossa on tältä osin viitattu Poliisiammattikorkeakoulun tutkimusraporttiin "Poliisin tietoon tullut viharikollisuus Suomessa 2019". Poliisiammattikorkeakoulu julkistaa 11.11.2021 uuden tutkimusraportin "Poliisin tietoon tullut viharikollisuus Suomessa 2020", josta ilmenee, miten koronapandemian ajan tilastot poikkeavat normaaliolojen tiedoista.

Poliisiammattikorkeakoulu pitää kohdassa 3.7 tehtyä koronapandemian tarkastelua erillisenä teemana perusteltuna, koska pandemia on vaikuttanut laajasti sisäiseen turvallisuuteen. Osa vaikutuksista, kuten verkkorikollisuuden, lähi-suhdeväkivallan ja kotimaan liikenteen kasvu sekä nuorten huolestuttava liikennekäyttäytyminen, voivat olla luonteeltaan pysyviä. Tästä voi seurata tarve priorisoida poliisin toimintaa uudella tavalla ja kohdentaa poliisin rajallisia resursseja aiemmasta poikkeavalla tavalla.

Toimintaympäristön muutokset ja vakavat häiriöt

Selonteon luvussa 4 toimintaympäristön tarkastelu painottuu vahvasti ulkoiseen toimintaympäristöön (kuten yhteiskunnan ilmiöt, uhat ja häiriöt) ja sisäisen toimintaympäristön (kuten henkilöstön määrä ja osaaminen sekä muut resurssit) näkökulma jää ohuemmaksi. Poliisiammattikorkeakoulun julkaisemissa "Poliisin toimintaympäristö -katsauksissa" ja toimintaympäristöä kuvaavissa artikkelikokoelmissa vuosina 2012-2021 on tunnistettu keskeisiä sisäiseen ja ulkoiseen toimintaympäristöön liittyviä teemoja. Niihin verrattuna selonteossa vähälle huomiolle jääneitä asioita ovat esimerkiksi toiminnan eettinen perusta, mainetekijät, uudenlaisten kompetenssien tarve, sopeutumiskyky turvallisuusongelmiin (resilienssi), informaatiovarantojen tehokas hyödyntäminen ja innovaatioiden merkitys.

Selonteon luvussa 5 tuodaan esille, että talous-, ympäristö- ja huumausainerikosten torjunta ja rikoshyödyn takaisinsaanti sekä ihmiskaupan, viharikosten ja uhkailun sekä lapsiin kohdistuvien rikosten, erityisesti seksuaalirikosten, paljastaminen ovat tärkeitä prioriteetteja. Näistä talous- ja ympäristörikoksia ei juuri käsitelty rikosilmiöitä ja toimintaympäristöä koskevissa luvuissa mutta muita yllä mainittuja rikoksia kylläkin. Esimerkiksi rahanpesusta, korruptiosta tai yleisimmistä poliisin käsittelemistä talousrikoksista (vero-, kirjanpito- ja velallisen rikokset) ei juuri ollut mainintoja. Rahanpesun torjuntaan on valmistunut hiljattain järjestyksessä toinen kansallinen riskiarvio ja korruptiontorjuntaan ensimmäinen kansallinen strategia. Ympäristöasiat ovat selonteossa esillä mutta eivät niinkään rikollisuuden näkökulmasta.

Suomi maailman turvallisimpana maana vuonna 2030

Selonteon luku 5 sisältää toimenpiteitä sisäisen turvallisuuden kehittämiseksi sekä niitä taustoittavaa ja täsmentävää tietoa. Olisi selkeämpää, jos varsinaiset toimenpide-ehdotukset ja perustelut olisi erotettu selkeämmin toisistaan. Nyt toimenpiteitä on huomattavan paljon, eivätkä priorisoidut kohteet erotu kovin hyvin.

Luvun 5 ehdotukset tuovat poliisille lisää tehtäviä, velvoitteita ja vaatimuksia, kuten näkyvämmät nuorten kohtaamiset, ankkuri- ja kummipoliisitoiminnan vahvistaminen, poliisin näkyvyyden lisääminen erityisesti heikon palvelutason alueilla, ennalta estävän toiminnan suuntaaminen erityisalueille, monipuolinen viranomaisyhteistyö, lievimpien rikosten torjunta, rikosten selvitystason nosto, tutkinta-aikojen lyhentäminen, kansainvälisen rikollisuuden kasvu, verkkorikollisuuden yleistymisen, maahanmuuttoon liittyvät ilmiöt sekä panostaminen ihmiskauppa-, talous- ja IT-rikosten torjuntaan. Resurssi- ja koulutusasioita näihin tehtäviin liittyen on kommentoitu selonteossa kovin niukasti.

Selonteon yhteiskunnallista taustaa koskevissa osioissa (luvut 2-4) viitattiin joitakin kertoja koulutukseen ja sen merkitykseen esimerkiksi syrjäytymistä ehkäisevänä ja luottamusta vahvistavana tekijänä sekä myös osaamiseen turvallisuusongelmien monimutkaistumisen ja viranomaisyhteistyön kehityksessä. Sekä koulutus että osaaminen ovat näkyvämmiin esillä toimenpiteitä koskevassa luvussa 5. Ne liittyvät esimerkiksi palvelukykyyn eri kielillä sisältäen suomen ja ruotsin kielen mutta myös saamen kielen, viittomakielen ja yleisimmät vieraat kielet (5.5.1). Turvallisuusviranomaisten tulisi myös kehittää osaamistaan turvallisuutta heikentävien vastakkainasettelujen vähentämiseksi sekä vähemmistöjen ja rikosten ja onnettomuuksien uhrien kohtaamiseksi (5.5.3). Lisäksi osaamisen kehittämistä on korostettu yleisesti tämän pääluvun eri kohdissa (5.6.2., 5.9.4 ja 5.10.4). Koulutukseen on viitattu painottamalla eri taustoista tulevien ihmisten hakeutumista poliisi- ja pelastajakoulutukseen ja muihin turvallisuusalan tehtäviin (5.5.4) sekä pelastustoimen ja hätäkeskustoiminnan koulutusjärjestelmien uudistamista (5.6.2). Edellä esitetyt huomiot voivat osaltaan vaikuttaa myös Poliisiammattikorkeakoulun tarjoamiin tutkinto- ja täydennyskoulutuksiin.

Tutkimusta koskevien mainintojen osalta kiinnittää huomiota se, että taustaosioissa on viitattu lukuisia kertoja eri tahoilla tehtyihin tutkimuksiin ja selvityksiin. Niillä on taustoitettu yhteiskunnan muutosta, turvallisuuden kehitystä, rikosilmiöitä ja turvallisuusviranomaisten toimintaympäristöä. Toimenpiteitä koskevassa luvussa 5 (5.4.2, 5.8.2, 5.8.4) on muutamia viittauksia erilaisiin selvitystarpeisiin: selvitetään olemassa olevien rakenteiden ja toimintojen tarvittavat uudelleenjärjestelyt ja vahvistaminen vaikuttavuuden parantamiseksi; selvitetään syrjäytymisen ja turvallisuusongelmien muotojen yhteyttä poikkihallinnollisia toimia varten; määritetään kansallinen kriittinen infrastruktuuri ja selvitetään sen suojaamiseen liittyvät lainsäädäntötarpeet; selvitetään viranomaisten toimintaedellytyksiä kyberturvallisuusstrategian täytäntöönpanoon liittyen ja selvitetään väestönsuojelujärjestelmän tilaa. Vaikuttaa siltä, että selonteossa esitettyjen toimenpiteiden tueksi tarvittavan tutkimustiedon tarvetta ei ole järjestelmällisesti arvioitu selontekoa valmisteltaessa. Tiedolla johtaminen ja tietoon perustuva päätöksenteko edellyttäisivät selkeämpää näkemystä siitä, mitä selvityksiä ja tutkimuksia sisäisen turvallisuuden seurantaan mahdollisesti tarvittaisiin.

Kohdassa 5.10.11 käsitellään viranomaistoiminnassa tunnistettuja kehittämiskohteita.

Poliisin toimintaympäristön muutos ja tehtävien monimutkaistuminen huomioon ottaen tavoite poliisien määrän lisäämisestä 8 200:aan vuoteen 2030 mennessä vaikuttaa tarkoituksenmukaiselta. Selonteon mukaan tämä edellyttää lisäinvestointeja poliisikoulutukseen, joskaan ei merkittäviä. Poliisikoulutuksen näkökulmasta on hyvä huomata, että poliisien määrää ei saada lisättyä eikä myöskään vähennettyä nopeasti, vaan koulutettavien määrä heijastuu poliisien määrään usean vuoden viiveellä. Jos hallituskauden sisällä halutaan vaikuttaa poliisien määrään, on se tehtävä heti kauden alussa ja sitten pitäydyttävä siinä suunnitelmassa. Kaiken kaikkiaan olisi siis hyvä, jos poliisien määrää ja samalla poliisiksi koulutettavien määrää voitaisiin tarkastella riittävän pitkällä aikavälillä ja vakautta tavoitellen.

Pelastustoimen ja hätäkeskustoiminnan koulutusjärjestelmän muutokset vaikuttavat osaltaan Poliisiammattikorkeakoulun toimintaan. Tällä hetkellä korkeakoulu vastaa pelastusalan päällystötutkinnosta, jonka käytännön toteutus on pääosin Pelastusopistolla. Samantasoinen perus- ja jatkokoulutus (AMK/YAMK) pelastus- ja poliisialalla mahdollistaisi nykyistä paremmin sen, että opintoja olisi mahdollista osittain sovittaa toisiinsa. Hätäkeskuspäivystäjien koulutus tapahtuu osaksi Pelastusopistossa ja osaksi Poliisiammattikorkeakoulussa. Tästä huolimatta sisäministeriö osoittaa hätäkeskuspäivystäjien koulutukseen tarkoitetut varat kokonaan Pelastusopistolle, joka ikään kuin "ostaa" päivystäjäkoulutuksen poliisiosiot Poliisiammattikorkeakoululta. Koulutuksen rahoitusjärjestely on epätarkoituksenmukainen ja aiheuttaa tarpeetonta hallinnollista työtä, koska ainoastaan Poliisiammattikorkeakoulu kykenee tuottamaan päivystäjäkoulutuksen poliisiosiot. Hätäkeskuspäivystäjäkoulutuksen rahoitus olisi selkeytettävä alan koulutusuudistuksen yhteydessä.

Muita huomioita

Poliisiammattikorkeakoulu on kiinnittänyt huomiota siihen, että valtioneuvoston sisäisen turvallisuuden selonteko vastaa pääpiirteittäin Euroopan Unionin turvallisuusunionistrategian 2020–2025 linjauksia koskien eurooppalaisten elämäntapaa ja turvallisuutta eurooppalaisen arvojen kehyksessä.

Turvallisuusunionistrategia on tarkoitettu sekä fyysisen että digitaalisen ympäristön turvallisuuden varmistamiseen. Se sisältää neljä painopistealuetta, jotka suuntaavat jäsenvaltioiden sisäisen turvallisuuden kehittämistä vuosina 2020–2025:

- *Tulevaisuudenkestävä turvallisuusympäristö*: jokapäiväisessä elämässämme tarvittavien keskeisten infrastruktuurien fyysinen suojeleminen ja riskien havaitsemisjärjestelmien kehittäminen.
- *Muuttuvien uhkien torjunta*: jäsenmaiden tukeminen kehittämään lainvalvontaviranomaisille välineitä erityisesti uutta teknologiaa hyödyntävän rikollisuuden torjumiseksi.
- *Eurooppalaisten suojeleminen terrorismilta ja järjestäytyneeltä rikollisuudelta*: uusien lainvalvontavälineiden kehittäminen terrorismin ja järjestäytyneen rikollisuuden torjuntaan kansainvälisessä ympäristössä.
- *Vahva eurooppalainen turvallisuusekosysteemi*: hallitusten, lainvalvonta- ja oikeusviranomaisten sekä muiden toimijoiden yhteistyö toimivan turvallisuusunionin saavuttamiseksi sekä EU:n innovointikapasiteetin hyödyntämiseksi.

Hallintojohtaja,
Rehtorin sijainen

Marko Laitinen

Tutkimusjohtaja

Vesa Muttilainen

Asiakirja on sähköisesti allekirjoitettu asianhallintajärjestelmässä. Poliisi 08.11.2021 klo 10:29. Allekirjoituksen oikeellisuuden voi todentaa kirjaimosta.